

Lisa 5. Avalikustamiselt tulnud ettepanekud mõjude hindamise (sh KSH) aruandele ja vastused neile

Nr	Asutus	Ettepanek/kommentaar	Vastus ning selgitus, kuidas ettepanekuga mõjude hindamise aruandes arvestatud on. Vajadusel kommentaar.
Keskkonnaamet			
1	KeA	<p>Keskkonnaamet esitas 19.01.2023 kirjaga nr 6-5/22/4818-6 (19.01.2023 kiri) Keskkonnaministeeriumile oma seisukoha aruande eelnõu kohta. Aruande täiendamisel on Keskkonnaameti ettepanekutega valdavalt arvestatud. Keskkonnaamet märkis 19.01.2023 kirja p-s 7, et aruandes toodud tabelis 4 tuleks korrigeerida mõisteid, kuna turba kaevandamisel saab rääkida turbatootmisaladest, mitte turbakaevandusest. Keskkonnaministeeriumi 17.04.2023 e-kirja kohaselt ettepanekuga ei ole arvestatud viidates maapõueseaduse § 56 lõikele 1. Märgime, et kui mõeldud on turba kaevandamist kui tegevust, siis on mõiste „kaevandamine“ kindlasti korrektne (vt ka maapõueseaduse § 6 lõige 1, § 45). Keskkonnaamet osundas oma ettepanekuga mitte kaevandamisele kui tegevusele, vaid kaevandusele kui tegevuse kohale (tegemist nimisõnaga ja see sisaldab ka viidet osaliselt kaevandamistehnoloogiale, kaevanduse mõiste viitab allmaakaevandusele). Sellisel juhul on õige mõiste „turbatootmisala“. Palume materjalid selles osas üle vaadata.</p>	<p>Arvestatud. See küsimus on juba avalikustamisele läinud aruandes parandatud. Nimisõnana on kasutatud „turbatootmisala“, tegusõnana „turba kaevandamine“.</p>
Transpordiamet			
2	TRAM	<p>Arengukava alaeesmärgis 7 ja KSH aruande eelnõus on maavarade kaevandamisega seonduvas osas jäetud täielikult käsitlemata maavarade karjäärist väljaveoga seonduv. Väljavedu (kaevandatud materjalide transport) on kaevandamisega lahutamatu seotud ja selle mõjusid tuleks arvestada koos kaevandamise mõjudega. Sh võib olla vajalik rajada maavara väljaveoteid, arvestada veotee äärde jäävate elanikega jne. Ei piisa ainult maavara kaevandamisest vaid materjal peab jõudma ka tarbijani. Kuna materjalide väljaveost tulenevad mõjud avalduvad paikset just põhiliselt ainult karjääride läheduses, ei tohiks vastavaid spetsiifilisi mõjusid lugeda tavapärase transpordivõrgu üldisemate mõjude alla ning nende mõjude ennetus- ega leevendusmeetmete rakendamist ei ole õige muuta transpordivõrgustiku (teede) haldajate kohustuseks.</p> <p>Märkime, et üldjuhul puutuvad maavara väljaveoteed riigiteedega, vajades selleks täiendavalt riigitee ristmike ümberehitamist liiklusohutuse tagamiseks ja väljaveotee tolmuva katte alla viimist, mõnedel juhtudel aga ka teede kandevõime tõstmist või muul viisil kohandamist raskeliiklusele.</p> <p>Teeme ettepaneku täiendada esitatud eelnõu maavarade käsitlemisest maavara väljaveoteede käsitlemisega. Arvestada tuleks mõjudega loodusele, õhukvaliteedile ja ka inimesele (liiklusohutus), samuti tuleks anda ettepanekud seadusandluse korrastamisele antud küsimuses.</p>	<p>Ettepanek on esitatud ka arengukavale, kus seda teemat on vajadusel võimalik selgemalt välja tuua.</p> <p>KSH aruandes on ettepanekuga arvestatud osaliselt. KSH töörühm nõustub, et transport maavarade kaevandamisel põhjustab mõju, nagu ka iga muu raskevedu. Maavarade kaevandamisega kaasnevad transpordi mõju (kuni suuremate teedeni) üldiselt konkreetsete objektide keskkonnamõjude hindamistes ka arvestatakse. Lisasime aruandesse ptk 4.6 selleletemalise lõigu.</p>

3	KÕK	<p>4.2.1 Kliimamuutuste leevendamine</p> <p>KSH aruandes on öeldud: "Eesti on olnud tänu süsinikuheite arvestuse lähteaastale (1990, mil Eesti oli osa NSV Liidu majandussüsteemist) ja taastuva soojusenergia kasutusele nii Pariisi kokkuleppe kui ka Euroopa Liidu kohustuste täitmisel seni eeskujulik" (lk 17). Palume täiendada peatükki 4.2.1 ("Kliimamuutuste leevendamine" lk 17–19) ka hinnanguga sellele, kui "eeskujulik" on Eesti seni olnud maailma süsinikueelarvest enda õiglase osa piiresse jäämisel. Näiteks 2018. aastaks alles jäänud maailma süsinikueelarvest on Eesti tänaseks juba ära kasutanud enda proportsionaalse osa, arvestamata Eesti süsinikuheidet elaniku kohta, mis on ajalooliselt olnud märgatavalt suurem maailma keskmisest.</p> <p>(Sepp, T. et al. (2018) Kust sa tead, et kliima soojeneb? – Riigikogu Toimetised 38/2018. https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2018/12/Kust-sa-tead-et-kliima-soojeneb.-Sepp-K%C3%B6ster-K%C3%BCngas.pdf, lk 225)</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>Lõik ümber sõnastatud: "Riikide edetabelis on Eesti positsioon paranenud süsinikuheites nii SKT kui ka inimese kohta tingituna põlevkivienergeetika kiirest vähenemisest perioodil 2019–2020, kuid Eesti kuulub mõlemas suhtarvu arvestuses endiselt suhteliselt suurema kliimamõjuga riikide sekka. Eestil pole olnud tänu süsinikuheite arvestuse lähteaastale (1990, mil Eesti oli osa NSV Liidu majandussüsteemist) ja taastuva soojusenergia kasutusele probleeme ei Pariisi kokkuleppe ega ka Euroopa Liidu kliimakoostuste täitmisega."</p>
4	KÕK	<p>5.2 Kliima</p> <p>Palume peatükis 5.2 hinnata ka KEVADe vastavust Pariisi kokkuleppega võetud kohustuste täitmisele, sh kohustusele hoida kliimasoojenemist 1,5 kraadi piires, pingutada kliimamuutuste leevendamiseks nii palju kui võimalik (Pariisi kokkuleppe art 4(3)) ning jätkata arenenud riigina kliimamuutuste leevendamise juhtrolli kandmist (Pariisi kokkuleppe art 4(4)).</p> <p>Palume KMH aruandes tuua välja, et nii "Eesmärk 55" paketi kui ka sellel põhinevates alama astme aktides ette nähtud meetmed kliimamuutuste leevendamiseks ei ole piisavad, et hoida üleilmse temperatuuri tõusu Pariisi leppega (mille osaline on ka Eesti) sihiks seatud 1,5 kraadi piires. (https://climateactiontracker.org/countries/eu/)</p> <p>Samuti palume välja tuua, et arengustrateegia "Eesti 2035" eesmärk vähendada KHG netoheide 8 mln tonnini aastaks 2035 ei ole kooskõlas Pariisi kliimaleppe 1,5 kraadi eesmärgi saavutamise teaduspõhise trajektooriga: IPCC viimase raporti kohaselt peab maailm Pariisis kokkulepitud soojenemise piires püsimiseks kärpima KHG heidet 2035. aastaks 60% võrreldes aastaga 2019; "Eesti 2035" 8 mln/t eesmärk võrreldes 2019. a tasemega on aga 49%. Seega hinnates tegevuse kooskõla strateegiliste arengudokumentidega, tuleb silmas pidada, et kooskõla arengudokumentidega ei tähenda veel kooskõla Pariisi leppega, mida Eestil on kohustus täita.</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>4.2.1. lõiku täpsustatud nimetatud asjaoludes rangematest, kuid siiski kliimanetraalsuseks ebapiisavatest eesmärkidest. Kuivõrd kliimapoliitikat viiakse ellu ELs ühistel, aga paindlikel alustel, siis lähtub ka KEVAD nendest põhimõtetest. Ka Eesti 2035 osas on 5.2.1. hinnangut täpsustatud: "Eesti 2035 raamistab läbivaldt nii KEVADe kliimapoliitika kui ka teised valdkonnad, kuid on osaliselt siiski väljendamas EL roheleppede eelseid eesmärke."</p>
5	KÕK	<p>5.4.2 Mõjude hinnang</p> <p>Palume lisada ptk 5.4.2, et lisaks juba mainitud negatiivsetele mõjudele ("toitainete kiirem äraanne, veekogu kehv hüdro-morfoloogiline seisund", lk 77) kaasneb kuivendamisega ka märkimisväärne kasvuhoonegaaside heide. Kuivendamise mõju kliimale, märgalade olulisust süsiniku sidujatena ning kliimamuutuste ja kuivendamise koosmõju puistutele ning põllukultuuridele tuleb samuti arvestada, kui otsitakse kokkulepet "looduskaitse ja maaparanduse vahel, kus kohas ja mis mahus maad kuivendatakse ja kus kaitstakse loodust" (lk 78).</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>Ptk 5.4.2 viidatud lausesse lisati, et maaparandusega kaasneb ka kuivendusega seotud mõju kliimale ning ettepanekus tõstatatud teemad mainiti kokkuleppe otsimist käsitlevas lauses.</p>

			Kliima peatükki 5.2.2 lisati täiendav hinnang “Tervikuna saab luua KEVAD eeldusi maakasutuslikuks süsinikusidumiseks. Näiteks, maaparandusel ja kuivendamisel on oluline mõju süsinikuringele, eriti turvasmuldadega maadel. Samas püsib suur sidumise-heite muutlikkus tingituna looduslikest ja kliimaatilistest tingimustest.”
6	KÕK	<p>4.4 Vee kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine</p> <p>Tekst on väga ebamäärane ja üldsõnaline. Näiteks: “Pinnaveekogumite peamisteks hea seisundi saavutamist takistavateks teguriteks on põllumajandusest tulenev koormus ning veekogude tõkestamine paisudega. Märkimisväärselt on probleeme ka ohtlike ainete ülemäärase sisaldusega veekeskkonnas, setetes ja elustikus. Paljuski on ohtlike ainete liigne sisaldus seotud ajaloolise tegevusega, vähem hetkel aset leidva keskkonnakasutusega” (lk 24). Palume siin kindlasti olulisemate väidete juurde lisada kvantitatiivsed näitajad: lämmastiku ja fosfori koormus põllumajandusest ja selle trendid, paisude arv ja palju on viimastel aastatel maha võetud või kalateede abil läbitavaks tehtud; loetleda konkreetseid ained ja kus nende sisaldus on kõrgeenenud ning milliste ainete osas on suudetud vähendada; mis ajaloolist tegevust mõeldakse jne. Samal leheküljel palume käsitleda PFAS laiemalt, sest see probleem ei piirdu üksnes joogiveega.</p>	<p>Mitte arvestatud.</p> <p>Veekeskkonna koormusi on põhjalikult käsitletud veemajanduskavades.</p> <p>Viidatud lõigu juurde lisati allmärkus viitega veemajanduskavadele: “Põhjaliku ülevaate veemajandusprobleemide ja koormuste kohta annavad Veemajanduskavad”.</p>
7	KÕK	<p>4.4 Vee kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine</p> <p>Pestitsiidijääkide probleemist põhjavees on üle libisetud, sh kloridasoon-disfenüüli küsimus. Palume seda põhjalikumalt käsitleda.</p>	<p>Mitte arvestatud.</p> <p>Vt eelmist vastust.</p>
8	KÕK	<p>4.4 Vee kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine</p> <p>Palume käsitleda ka kliimamuutustest põhjustatud Läänemere hapestumist ning kas ja kuidas aitavad KEVADes kavandatud meetmed seda probleemi leevendada.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>Sellekohane hinnang lisati peatükki 5.4.2: “Kasvuhoonegaaside heite vähendamine, mis on üheks KEVADe eesmärgiks kliimapoliitika osas, aitab pidurdada CO₂ merevette sidumisest põhjustatud merede hapestumist.”</p>
9	KÕK	<p>4.5 Merekeskkonna kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine</p> <p>MSRD 2018. aasta aruannet on refereeritud väga pealiskaudselt. Asjakohane on välja tuua eutrofeerumisega seoses taimetoitainete koormused ja ohtlike ainete juures see, millised on probleemiks jne. Inimtegevuste juures palume välja tuua, milliseid probleeme need põhjustavad ja välja tuua olulisemad.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>Aruandesse pikema teemakäsitluse lisamist ei pea ekspert vajalikuks. Aga peatükki 4.5 lisati lõik: “Maismaalt tulevaid koormusi on käsitletud ka veemajanduskavade koostamiseks tehtud vesikonna koormuste ülevaates.” Ning viide Veemajanduskavad 2022-2027 Keskkonnaministeerium (envir.ee)</p>
10	KÕK	<p>5.4.3 Leevendavad meetmed ja ettepanekud</p> <p>KSH aruandes on öeldud: “Soovitame arengukavas juhtida rohkem tähelepanu maaparandusele. Maaparanduse toimimine on oluline maakasutuse säilimiseks. Tuleb lahendada konflikt keskkonnakaitse ja maaparanduse vahel leppides kokku, kus kohas, mis tingimustel ning mis ulatuses kuivendusest loobutakse ja mis hinnaga (maade praegusest kasutusest välja jäämisega kaasnev saamata jäänud tulu jne)” (lk 79). Väga kummaline ettepanek</p>	<p>Mitte arvestatud.</p> <p>Esiteks märgime, et käesoleva puhul pole tegu ainult KSH-ga, vaid kõigi asjakohaste (sh majanduslike) mõjude hindamisega. Arvestades KEVADe üldistustasandit on mõju hindamise tulemusena tehtud ettepanek kirjeldatud vastuoluga tegeleda. Meetmed ja võimalused selleks peab ette nägema arengukava</p>

		<p>arvestades, et tegu on KSH-ga. Palume leevendavate meetmete juures arvestamada märgalviljeluse võimalusi, mille abil saaks ühitada kuivenduse mõju leevendamist ja maa majandamist.</p>	<p>(või sellele järgnevad konkreetsemad tegevuskavad/programmid), ühe konkreetse meetme ette andmine käesolevas aruandes tundub eksperdiile siinkohal etteruttav.</p> <p>Küll aga lisasime viidatud soovitusel täienduse “arvestades seejuures ka märgalade olulisust süsiniku sidujatena ning kliimamuutuste ja kuivendamise koosmõju puistutele ning põllukultuuridele” (koosõlas ettepanekuga 5 ülal).</p>
11	KÕK	<p>4.11 Keskkonnaharidus</p> <p>KSH aruandes on öeldud: “Keskkonnahariduse, mida käsitleme kui kestlikku arengut toetavat haridust, olukord Eestis on hea. Eesti õpilaste teadmised ja oskused loodusteadustes on OECD riikide parimad.” (lk 40) Samas Eesti keskkonnateadlikkuse uuringu andmetel aduvad vähem kui pooled Eesti inimesed argitegevuste mõju keskkonnale (Turu-uuringute AS: (2022) Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring, lk 53.) ning Eesti inimesed on oluliselt vähem mures kliimamuutuste pärast kui Euroopa inimesed keskmiselt (58% vs. 76% rahvastikust). (Euroopa sotsiaaluuring 2016. Euroopa Komisjon;</p> <p>https://www.europeansocialsurvey.org/data/themes.html?t=climatech)</p> <p>Lisaks on KSH aruandes endas märgitud, et “Siiski ei ole kestliku arengu teema lõimimine õppeainetesse valdav, põhjuseks nii õpetajate pädevuse kui ka toimevõime puudus” (lk 41). Seega hoolimata tõsiasjast, et õppekavades käsitletakse kestlikku arengut kui läbivat teemat, ei ole tagatud, et iga õpilane saab sel teemal mitmekülgse hariduse. Nende puudujääkide pärast ei saa nimetada keskkonnahariduse olukorda Eestis heaks. Palume seda hinnangut KSH aruandes muuta.</p>	<p>Arvestatud (täpsustustega).</p> <p>Keskkonnahariduse andmise kohta üldharidussüsteemi kontekstis ei saa teha järeldusi uuringu põhjal, mille valimiks on 15-74-aastased inimesed (kellest suur osa ei ole kokku puutunud tänapäevase üldharidussüsteemiga, millesse on teemasid lõimitud). Sel juhul räägime kehvast keskkonnaalastest haritusest, mitte haridusest.</p> <p>Küll aga lisasime teie poolt viidatud hinnangud aruandesse eraldi lõiguna ning lisasime lause “Kuigi Eesti õpilaste teadmised ja oskused loodusteadustes on OECD riikide parimad, võib nende ellurakendamine argiellu üldiselt ühiskondlikult pigem madala keskkonnahariduse tõttu jääda puudulikuks.”</p>
12	KÕK	<p>5.12.2 Majandusvaldkond. Mõjude hinnang</p> <p>Riigikontroll on välja toonud, et riik toetab keskkonnakahjulikke tegevusi paljude majandusmeetmetega, sh toetab riik keskkonnatasude erisustega keskkonnaressursside suuremaid tarbijaid (Riigikontroll. (2022) Keskkonnaeesmärkidega vastuolus olevad majandusmeetmed. Tallinn, lk 16.). Nõnda on riik läinud vastuollu keskkonnatasude eesmärkidega, milleks on keskkonnakahju vähendamine, keskkonnakasutajate suunamine säästlikkusele ning riigile tulu teenimine (KeTS § 4 lg 1). Palume lisada selle kohta info peatükki 4.15 (“Keskkonnakorraldus, keskkonnalaad (sh tööstusheide) ja keskkonnatasud”). Samuti palume lisada, et üks kolmest keskkonnatasude eesmärgist on riigile tulu teenimine (KeTS § 4 lg 1) ning nõnda võib KEVAde elluviimine riigi tulu kasvatada (lk 113).</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>Viidatud Riigikontrolli aruande kokkuvõtlik järeldus ja probleemi sõnastus lisati ptk 4.15.</p> <p>Seevastu mõjude hindamise täiendamise vajadus puudub - mõjuhindamise käigus ei tuvastatud KEVAde eelnõus majandusmeetmeid, millel võiks olla potentsiaalselt keskkonnakahjulik mõju. Samuti ei ole KEVAdes ka otseselt viiteid keskkonnatasude võimaliku muutmise või erisuste laiendamiste/muutmiste kohta. Keskkonnatasude käsitlus võiks kuuluda KEVAde keskkonnakorralduse valdkonna (KEVAD eelnõu ptk 4.3.4.) alla, kuid ka seal ei ole keskkonnatasusid ja nende muutmist otseselt mainitud.</p>

13	KÖK	<p>Üleilmselt on rohkem kui 2-kraadise kliimasoojenemisega kohanemine kulukam kliimasoojenemise piiramisest 2 kraadini. (IPCC. (2023) Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report. Summary for Policymakers. – https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf, C.2.4.)</p> <p>Palume anda hinnang sellele, kas KEVADES kliimamuutuste leevendamiseks ette nähtud meetmete rakendamine on kooskõlas kliimasoojenemise piiramisega 2 kraadini ning kas need ületavad rohkem kui 2-kraadise kliimasoojenemisega kohanemise kulu.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>Kahe võimaliku alternatiivse lähenemise (kas (1) kohanemine või (2) leevendamise/piiramine (ehk KHG heite vähendamine)) kulude võrdlemine ei ole KEVADE üldistustasandi ja seal toodud andmete põhjal võimalik – puuduvad võrdlemist võimaldavad kvantifitseeritavad alusandmed. KEVADE eelnõus tuuakse paralleelselt välja nii leevendamise kui ka kohanemise vajadus (nt ptk 4.1.2.) ning neid ei käsitleta üksteist välistavate alternatiividena ehk neid võib ka kombineerida.</p> <p>Lisaks juhime tähelepanu, et ettepanekus esitatud viide vastab globaalses mastaabis tõele, kuid Eestis on KHG heite vähendamise kulud hinnanguliselt kaks suurusjärku kõrgemad siinsetest kohanemiskuludes. Kliimakahjud on Eestis ühed tagasihoidlikumad maailmas ja Euroopas, perioodil 1980-2020 246 miljonit eurot, millest hüvitati kindlustuse poolt 36 miljonit eurot (https://www.eea.europa.eu/publications/economic-losses-and-fatalities-from#:~:text=Between%201980%20and%202020%2C%20total,of%20these%20losses%20were%20insured). Eesti haavatavus kliimaküsimustes on pigem madal ning kohanemisvõime kõrge (https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en)..</p> <p>Täiendame KSH aruannet (ptk 5.2.2.) järgmise soovitusena: „Keskuse seirelual on Eestis kliimaküsimustes haavatavus madal ning kohanemisvõime kõrge https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/strategic-planning/strategic-foresight/2020-strategic-foresight-report/resilience-dashboards_en</p> <p>Kliima soojenemisega kohanemise või selle leevendamise meetmete kaalumisel on (majanduslikus vaates) soovitatav arvestada ka kulude võrdlust (näiteks globaalsel tasandil ületab leevendamisest saadavad tulud IPCC hinnangul üldjuhul leevendusmeetmete kulu, samas on kliimakahjud Eestis suhteliselt tagasihoidlikud ja haavatus kliima seisukohalt madal).“</p>
----	-----	---	---

14	KÕK	<p>5.16.2 Keskkonnatervis. Mõjude hinnang</p> <p>KSH aruandes on öeldud: “Samas suurendab kaevandamine rahvuslikku koguprodukti, millega suurenevad sissetulekud ja heaolu” (lk 129). Palume täpsustada, et majanduskasv ei ole heaolu kasvamiseks ainuvajalik ning majanduskasv ei suurenda heaolu lõputult.</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>Aruandes oli pigem võrreldud keskkonnasõbralikumat kaevandamist (kuhu me KEVADe raames püüdleme) traditsioonilise kaevandamisega. Nõustume täiesti, et ka keskkonnasõbralikumalt kaevandamisel on tegelikult negatiivne mõju lähedal elavate inimeste heaolule. Kuigi kaugemalt elavate inimeste heaolule on mõju pigem positiivne. Aruande parandatud versioonis on antud löike täiendatud ning need aspektid välja toodud.</p>
15	KÕK	<p>Palume aruandes välja tuua, et KEVADES “kodanikele, kodanikeühendustele mingit aktiivset rolli erineva taseme otsustusprotsessides ei nähta ning omaalgatusi ei eeldata” (KEVAD KSH Lisa 2, küsimus 3.3.3.1). Teisisõnu on kavas jätta kodanikud ja kodanikuühendused välja KEVADe elluviimise sisulisest suunamisest, mis läheb muuhulgas vastuollu Riigikantselei koostatud “Avatud valitsemise teekaardiga”.</p> <p>Samuti palume lisada aruandesse soovitusel kodanike ja kodanikeühenduste sisuliseks ning aktiivseks kaasamiseks KEVADE erineva taseme otsustusprotsessidesse.</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>Selgitame, et ettepanekus viidatud lausega ei olnud mõeldud, et KEVAD ilmtingimata peaks vastavat rolli täiendavalt andma. KEVADE valdkondlik olemus ja kõrge üldisusaste ei paku hetkel head asukohta tekstis, kuhu selliseid läbivaid valitsemiskorralduslikke põhimõtteid lisada. Vale mulje vältimiseks kustutasime selle lause Lisa 2 tabelist. Küll aga KSH tööühm nõustub, et kodanike ja kodanikeühenduste sisuline kaasamine on oluline, seetõttu lisasime aruandesse ptk 5.19 ettepaneku KEVADEle seda kaaluda.</p>
Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium			
16	MKM	<p><u>Üldine kommentaar ja merekeskkonna kaitse tagamine</u></p> <p>Lisada tuleks terviklikult täpsem kirjeldus keskkonnanõuete kohta, st kohustuste kohta, mis tulevad erinevatesse rahvusvahelistesse organisatsioonidesse kuulumisest ja vastavatest välislepingutest. Seejärel tuleb analüüsida, kuidas me nende nõuete täitmise tagame ja kus on meie ambitsioon suurem ja mis selleks on vaja. Antud dokumendi põhjal me tegelikult ei tea, millised täpsemad kohustused keskkonna vaates on tulemas. Merekeskkonna osas on mainitud IMO (<i>the International Maritime Organization</i>), aga tegelikult on lisaks välislepinguid, mis ei tule IMO-st.</p>	<p>Mitte arvestatud.</p> <p>Strateegilisel tasandil olulised kokkulepped peavad sisalduma ka EL (ja Eesti) strateegilistes dokumentides (igat poliitilist kokkulepet ei saa arengukavas eraldi analüüsida). Lisaks selgitame, et arvestades arengukava üldist tasandit (ja poliitikainstrumentide üldist iseloomu) ei oleks ka võimalik anda ühest hinnangut millised kokkulepped saavad täidetud. See ei sõltu niivõrd KEVADE üldiste põhimõtete sõnastusest, vaid pigem sellest, kui sihitult suudetakse neid põhimõtteid ka järgida ning kui tõhusalt hakatakse neid järgnevates otsustes realselt ellu viima (arvestades ka rahaliste vahendite kättesaadavust, poliitilist tahet jms). Neid asjaolusid on juba käsitletud muuhulgas aruande ptk 6.4 ja 7. Tulenevalt</p>

			<p>eelnevast on aruandes selgelt välja toodud ka oht, et positiivseid eesmärke ei suudeta täita (ptk 5.19). Ettepanekus konkreetselt mainitud merekeskkonna osas on eksperdi hinnangul olulisim aruandes käsitletud kõike hõlmav Merestrategie, mis peab juba sisaldama olulisi väliskokkulepetest tulenevaid kohustusi.</p> <p>Globaliseerimisel on ka keskkonnadiplomaatia muutunud järjest suuremaks osaks välispoliitikast. Kuivõrd välispoliitikat viiakse suures osas ellu EL tervikuna, siis taandub osa kohustusi liidule kui tervikule ega ole riiklikult kvantifitseeritav ja detailides eristatav.</p>
17	MKM	<p><u>Kliimapoliitika</u></p> <p>Soovitame aruannet täiendada ptk 5.2.2, et toodaks välja vajadus täiendada KEVADe kliimapoliitika eesmärgi elluviimiseks kavandatud poliitikainstrumente selliselt, et oleks tagatud: esiteks, fossiilkütuste (eelkõige põlevkivi ja transpordikütuste) kasutuse, F-gaaside, karjakasvatusega (sh lihatööstuse ja -tarbimisega), märgaladega (eelkõige rekultiveerimata turbakaevanduste alad) seotud KHG heite vähendamine, vältides samal ajal mõjude kandumist mujale (nt biokütuste tootmisel hävitatud troopilised metsad jms) ning teiseks, kliimakoormamine sellega seonduvates olulisimates valdkondades. Samuti palume täpsustada aruandes lk 63, milliseid KEVAD eesmärke on selles lauses silmas peetud „KEVADe eesmärkideks vähendada KHG heitkoguseid, hoida ja suurendada maakasutuslikku süsinikusidumist (LULUCF regulatsioon) ning suunata nii tootmist kui tarbimist keskkonna-kliimateadlikele otsustele.“, kui KEVAD kliimapoliitika alaeesmärke aastaks 2030 on üks ja see on täiesti teises sõnastuses.</p> <p>Selgitus ja puudused: Kliimapoliitika alaeesmärgi all on KEVADe eelnõus lk 19 selgitus „KEVAD annab majandusvaldkondade ülesed tegevussuunised, millest edaspidi lähtuda erinevate valdkondade (sh transpordi, põllumajanduse, energeetika, ruumilise planeerimise) arendamisel.“, kuid nimetatud tegevussuuniseid pole eelnõus toodud. Kuigi üldteada on, et peamiselt on kasvuhoonegaaside heite allikateks fossiilkütuste põletamine, F-gaasid, karjakasvatuses tekkiv metaan ja märgalad, ei täpsusta eelnõu vastavate heiteallikatega seotud eesmärke ega instrumente, KEVAD jääb pigem üldsõnaliseks ja seega vastavate heiteallikate vähendamise asemel pigem kaudsematele lahendustele toetuvaks lükates vastutuse sellega justkui tavatarbijale ja kohalikele omavalitsustele eelkõige põlevkivil elektrist, fossiilsetest autokütustest ja lihatarbimisest loobumisel ning turbaalade rekonstrueerimisel. Täpsustamata on valdkonnad, kus kliimakoormamise tegevused on kriitilisemad.</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>Mõjude hindamise töörühm sisuliselt nõustub ettepanekus esitatud täiendusettepanekutega KEVADele, seda on aruandes ka juba väljendatud, peatükkides 5.2.2 ja 5.2.3. Samuti on laiemad poliitikaseosed ja kriitilisemad asjaolud käsitletud peatükis 5.19.</p> <p>Ettepanekus viidatud aruande lk 63 sõnastus on viidud vastavusse KEVADega.</p> <p>Sellegipoolest ei saa hindamisaruanne määrata poliitikainstrumente ega saa ka (tulenevalt arengukava üldistusastmest) hinnata üheselt nende mõjumäära, mis sõltub eeskätt meetme sekkumisulatuselt, tingimustest ja nõ rakendamise massist (finantsressursid jne). Ka muutused majandusolukorras on tõestanud olulist otset ja kaudset mõju kliimapoliitika rakendamisel. KEVAD seab eesmärgiks põhimõtted rangemaks sekkumiseks regulatiivselt, normatiivselt, piirmäärade ja keskkonnatasudega.</p>

18	MKM	<p><u>Elurikkus ja maastikud</u></p> <p>Palume täpsustada aurande ptk 5.1, esitades mõjuhindangu alaeesmärkide ja poliitikainstrumentidega seostatult, sh välja tuues, kas ja millised on kõigi tasandite otsustes elurikkusega arvestamise mõju, kuidas, millele (sh maastikud) ja mis ajaraamis see avaldub ning seonduvad mõõdikud. lk 53 on toodud aruandes toodud näited, seostamata neid ühegi poliitikainstrumentiga ja rakendamise mõjuga. Arusaamatuks jääb ka toodud näide „Näiteks kliimaeesmärke toetavad tegevused (tuulepargid, päikesepargid) ei pruugi kavandamisel alati elurikkuse eesmärke toetada ja siin peab ühiskond olema valmis olukorraks, kus ühte eesmärki saavutatakse teise eesmärgi arvelt.“. Taastuvenergia kasutuselevõtt on kavandatud tänase fossiilidel põhineva energiatootmise asendamiseks. Palume täpsustada lk 53, kas KSH eksperdi hinnangul oleks elurikkuse eesmärkide täitmiseks eelistatum siiski jätkata põlevkivi elektri tootmisega, võrreldes kavandatavate tuule- ja päikeseparkide mõjuga elurikkusele ning millel vastav võrdlus põhineb.</p> <p>Selgitus ja puudused: Elurikkuse ja maastike alaeesmärk on KEVAde eelnõus järgmine „Eesti loodus on hoitud ja elurikas. Majandus ja maakasutus on kooskõlas elurikkuse edendamise vajadusega.“ Täiendavalt on selgitatud, et „kõigi taseme otsustes hakatakse arvestama elurikkuse hoidmise vajadusega“. Viidatud vajadused on konkreetset ja arusaadavalt sõnastamata, sh täpsustamata seonduv KeHJS muutmise vajadus (KMH ja KSH on täna looduse-, laiemalt keskkonnakasutusega seotud otsuste aluseks). Poliitikainstrumenti (PI) nr 1 all on täpsustamata, millised konkreetsed tegevused sektorites rakendatakse ehk mida mõeldakse soodustamise ja tõhustamise all elurikkuse integreerimiseks kõigis sektorites. PI nr 2 jääb segaseid, milliseid põhimõtteid täiendatakse (kus need kirjas) ja milliseid elurikkust soosivaid standardeid luuakse infrastruktuuri objektidele (kas võetakse nt ISO standardeid üle). PI nr 3 juures on välja toomata, kuidas ikkagi looduslikud rohealad inimasumite lähedal säilitatakse (reaalsus midagi muud) ehk kas riik plaanib eraomandis olevad rohealad ära osta jääb selgusetuks, PI nr 4 jääb selgusetuks, kas plaanis on otsuste registri loomine ja otsuste seire, seejuures, milliste otsuste (valitsuse, kohaliku omavalitsuse, ettevõtete juhatuse või mis instantsi otsuseid mõjutada ja seirata plaanitakse), PI nr 5 on desorienteeriv, kuna elurikkuse vähenemist ei mõjuta ainult „maksev saastaja“, st kas nt tuule- ja päikesepargid saab selle põhjal elurikkust mitte vähendavateks objektideks kategoriseerida ja seonduvates otsustes pole eraldi elurikkusega arvestada, PI nr 6 puhul jääb selgusetuks, kas nt infrastruktuuri objektide elurikkust vähendavat mõju tuleb seonduvate otsuste puhul kompenseerida arendajal rahaliselt, et see sama raha kasutada siis elurikkuse kaitses. Aruandes ei ole elurikkuse ja maastike alaeesmärgi ja instrumentidega seotud mõju hinnatud, st ptk 5.1 on kokku pandud elurikkuse, maastike ja mulla valdkonnad ning aruandes on toodud vastavus seotud teiste arengudokumentide eesmärkidega, lisa 2 pole hinnatud poliitikainstrumentide mõju, vaid eelnõu mõju tervikuna ehk seetõttu poliitikainstrumentide elluviimisega eeldatavalt kaasnevad olulised mõjud pole hinnatud ja teada edasiste otsuste aluseks (kuigi antud alaeesmärgi põhifookus on kõigi tasandi otsustesse elurikkuse arvestamise sisse viimine). Aruande ptk 5.1.2 on nimetatud</p>	<p>Ettepanekus esitatud kommentaarid konkreetsete poliitikainstrumentide osas on käsitletavad kui ettepanekud arengukavale.</p> <p>KSH aruande täiendamisel arvestatud osaliselt. Üldiselt mõjude hindamise tööühm nõustub esitatud hinnanguga, et arengukava on sageli üldsõnaline (väljendatud aruandes läbivalt, kõige kontsentreeritumalt ptk 5.19, ptk 6.4 ja ptk 7) ja toetab ettepanekut kaaluda, kas poliitikainstrumente on võimalik konkreetsemaks sõnastada (sel juhul oleks võimalik ka mõju täpsemalt prognoosida).</p> <p>Elurikkuse ja maastiku osas sõltub palju kehtivatest planeeringutest, mis üldjuhul ja suunduvalt muudavad otstarbeit ja maakasutuse tingimusi intensiivsemaks, tehnogeenseks, väheste seadusandlike, sh NATURA piirangute raames. Maakasutusõiguste muutus on õiguslikult pikaldane ja seotud vaidlustega.</p> <p>Ettepanekus viidatud lk 53 (täiendatud aruandes lk nr muutunud) lauses ei ole loomulikult julgustatud põlevkivi elektri tootmist, vaid viidatud võimalikule konfliktile KEVAde enda siseste eesmärkide vahel ja vajadusele sellele tähelepanu pöörata ja vajadusel meetmeid rakendada ebasoodsate kaasmõjude vältimiseks.</p> <p>Ettepanekus viidatud ptk 5.1.2 sõnastust (elurikkuse arengusuundade, mere- ja veekeskonna tegevussuundade määramise kohta) täpsustati, et see vastaks täpsemalt arengukava üldisele iseloomule.</p> <p>Lisaks selgitame mõjude hindamise aruande osas järgmist: Nagu ka ettepanekus välja toodud, on mõjude hindamise käigus hinnatud arengukava eelnõu mõju tervikuna. See on kooskõlas lähenemisega, mis fikseeriti juba nõuetele vastavaks tunnistatud programmis ja selle lisades. Mõjude hindamine eraldi poliitikainstrumentide kaupa võib mõju hinnangut killustada ja kontekstist välja võttes anda vale indikatsiooni.</p>
----	-----	--	--

		<p>elurikkuse arengusuundade, mere- ja veekeskonna tegevussuundade määramist, mida KEVAD eelnõust ei leia ja jääb segaseks, mille alusel mõjuhinnang on antud. Ptk 5.1 puhul pole aluseks võetud eelnõu alaeesmärke ega poliitikainstrumente, mõjuvaldkonnad on seostamata täpsemalt eelnõuga.</p>	<p>(Näiteks iga poliitikainstrument eraldi võib anda väikese ja üksikuna võttes mitteolulise panuse mingile mõjule, mitmed või kõik poliitikainstrumendid koos (ehk terve KEVAD) aga võivad anda juba märkimisväärse või olulise mõju.) Samuti on aruandes juba eelnevalt selgitatud, et tulenevalt KEVADe üldisest tasandist ja sõnastusest on enamasti võimatu mõjusid väga üheselt ja täpselt prognoosida.</p>
19	MKM	<p><u>Ringmajandus</u> Juhime tähelepanu, et aruandes lk 72 on lõik „Arvestades „Ringmajanduse valge raamatu“¹³² olemasolu, jääb KEVADes toodud ringmajanduse käsitlemise mõtte arusaamatuks. Arengusuunad ja strateegilised valikud (teise nimega eesmärgid?) on valges raamatus sõnastatud ja üsna hästi arusaadavad. Arvestades seal toodut: „Valgele raamatule järgneb ringmajanduse tegevuste kava, milles tuuakse välja erinevate valdkondade tegevused ja mõõdikud.“, tekib küsimus, kas KEVADes käsitletu peakski olema tegevuste kava? Sellisel juhul on KEVAD hetkel selgelt liiga üldine. Kui see ei peaks olema tegevuste kava, siis mis see on ja kuidas see asetub ringmajanduse süsteemse edendamise raamistikku?“, mis tekitab ebaselgust ja jääb mulje nagu oleks kellegi kommentaar tahtmatult faili jäetud.</p>	<p>Täname tähelepanu juhtimast.</p> <p>Selgitame, et tegemist pole tahtmatult aruandesse jäänud tekstiga. Kogu peatükk 5.3.2 on eksperdi arutus KEVADes oleva sisu üle. Üks arutluse teema on ringmajanduse kontseptsiooni ja eesmärkide riiklik struktuur ning KEVAD vastava peatüki sobitumine sellesse. Ekspert on jõudnud järeldusele, et struktuur on segane ning tuleks selgelt kirjeldada, kuidas KEVAD sellesse paigutub (vt pt 5.3.3).</p>
20	MKM	<p><u>Ringmajandus, merekeskkonna kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine ja jäätmeäitluse korraldamine</u> Jäätmeäitluse ja ringmajanduse osas on vajalik sisse viia, et ka laevad annavad jäätmeid ära ja see on osa riigi terviklikust jäätmemajandusest ning ka ringmajandusest. Sellest tulenevalt mõjutavad jäätmemajandust ka ÜRO/IMO jt nõuded ja välislepingud, kuid praegu räägitakse ainult EL regulatsioonist. Eesti Vabariigi territooriumi osa on ka territoriaalmeri ja sealt lähtuvad jäätmed.</p>	<p>Tegemist on eelkõige ettepanekuga arengukavale, kuna hetkel on see temaatika KEVADes käsitlemata. Mõjude hindamise töörühma poolt toetame mõtet, et laevanduse jäätmeäitlus võiks saada ka KEVADes markeeritud (nt viitega valdkonna käsitlemise kohta Riigi jäätmekavaga 2022-2028 ning valdkonna õigusaktidega).</p> <p>Oma mere kaitse ja kasutamise korraldamisel lähtub Eesti sarnaselt teistele EL riikidele merestrategie raamdirektiivist (2008/56/EÜ). Eesti riik on võtnud kohustuse täita mitmeid rahvusvahelisi merekeskkonnakaitse õigusakte, sh ÜRO mereõiguse konventsioon, IMO konventsioonid jm. Sh on regulatsioonid seotud jäätmete ja merereostuse vältimisega. Tegemist on <u>valdkonnaülese teemaga</u>, mis siseriiklikult on üle võetud mh veeseaduse, jäätmeseaduse, sadamaseadusega (nimekiri on pikem).</p> <p>Tuleb tähele panna, et KEVADe näol on tegemist üldise tasandi strateegilise dokumendiga. Käesolevas mõjude hindamises on viidatud probleemistiku strateegiline katus kaetud - ptk 5.4 on</p>

			<p>esitatud vastavuse hindamine Merestrategie ja HELCOMiga; ptk 5.3 on käsitletud ringmajanduse ja jäätmete valdkonna osas ka Riigi jäätmekava. Strateegilisel tasandil vastuolusid ei leitud.</p> <p>Teema täpsem reguleerimine käib juba valdkonna konkreetsemate dokumentidega. KSH töörühma poolt lisame täiendavalt selgituseks:</p> <p>Riigi uues jäätmekavas (2022-2028, aruande eelnõu) on uue teemana kajastatud prügistamise, sh mereprügi vältimise osa, seejuures oluline rõhk on plastijäätmetel. Mereprügi meetmed on eraldi välja toodud jäätmekava juurde kuuluvas lisas nimega „Riigi jäätmekava 2022-2028 rakenduskava eelnõu“. Riigi jäätmekava 2022-2028 KSH aruande eelnõu 7. ptk on toodud jäätmekava vastavus olulisemate ELi õigusaktidega, sh EL merestrategie raamdirektiiv (2008/56/EÜ). Välja on toodud, et “Riigi jäätmekavaga haakub laevajäätmete käitlemise temaatika ja võimaliku reostuse tekitamise eest määratavad sanktsioonid.” Antud kava tugineb regionaalselt välja töötatud HELCOMi mereprügi tegevuskaval. Kõikide eelpool mainitud olulisemate Euroopa Liidu õigusaktidega on kooskõlas ning aitab neis toodud muudatuste ellu rakendamisele kaasa ka Riigi jäätmekava.</p>
21	MKM	<p><u>Merekeskkonna kaitse tagamine ning kasutuse korraldamine</u> (Jaak ja Katrin)</p> <p>KEVADe eelnõus toodud digikaksiku loomine merest on igati tervitatav ning nutipoidede võrgustiku loomine toetab kindlasti andmete kogumist, kuigi eraldi küsimus on see, kas ja mis ulatuses see teostatav on. Märkusena tuleks ikkagi täiendada eelnõu osa, mis puudutab kestlikkuse teemasid, sest eelnevalt tuleb ära kaardistada, milliseid surve tegureid on võimalik mõjutada tulenevalt merenduse õiguslikust staatusest ning millise tasandi kaudu neid üldse saab mõjutada. Paraku ei saa keset merd tõmmata joont rahvusvahelise laevaliikluse vaates ning nendega seotud surve tegurite mõjutamiseks on vaja sekkumismehhanismi ka ÜRO tasandilt. Hetkel on välja toodud ainult HELCOM’i tasand.</p>	<p>Tegemist on ettepanekuga arengukavale.</p> <p>Mõjude hindamises on täiendavalt juhitud selle teema põhjaliku läbi mõtlemise vajadusele tähelepanu peatükis 5.4.2 järgmise lausega: “Eesti mereala toitainete maksimaalsete reostuskoormuste määramine ja digimere kontseptsiooni ellu viimine eeldavad suure hulga vajalike andmete olemasolu, mis võib takistada eesmärkide saavutamist”.</p>
22	MKM	<p>Samuti tuleb merekeskkonna strateegilistele eesmärkidele vastavust hinnata ka meremajanduse strateegilistest eesmärkidest lähtuvalt, sh Meremajanduse valge raamatu aastateks 2022-2035 [https://www.mkm.ee/transport-ja-liikuvus/merendus] eesmärkidest. Ka tuleb täiendada KEVADe eelnõud, seostades arengukava kõigi meremajanduse strateegiadokumentidega – sh tuleb arvestada, et meremajanduse</p>	<p>Juhime tähelepanu, et ettepanek käsitleb ka KEVADe eelnõud - seosed välja tuua ka arengukavas.</p> <p>Mõjude hindamise aruande osas arvestatud.</p>

		arendamisel tuleb arvestada keskkonnaeesmärkidega ja vastupidi. Sarnaselt viidatakse eelnõus ja mõjude hindamise aruandes ju ka Ringmajanduse valgele raamatule.	Aruande peatükki 5.12.1 lisati Meremajanduse valge raamatu käsitlus.
23	MKM	<p><u>Keskkonnaandmed</u></p> <p>Kuigi KEVADE raames pole andmete blokile ettenähtud eraldiseisvaid eesmärkide mõõdikuid, tuleks sellegipoolest ambitsioon seada oluliselt kõrgemaks praegu pakutust. Aruande lk 106 “Keskkonnaandmete strateegiliste eesmärkide, mõõdikute ja tegevuste sõnastamine – aastaks 2029” asemel tuleks lähiaastatel paika panna strateegilised eesmärgid, mõõdikud ja neist lähtuvalt tegevused, mis aitavad eesmäärke seada. Andmed on läbiv tugifunktsioon KEVADE eesmärkide saavutamiseks ja andmete targem kasutamine võimaldaks ka tõhusamalt tegevusi ellu viia ning eesmärkide saavutamist seirata. See nõuab oluliselt ambitsioonikamat lähenemist valdkonnale. Ka teiste pakutud eesmärkide mõõdikute puhul pole tegemist kliendi- ja ärispetsiifikat silmas pidavate mõõdikutega („Kogutavate keskkonnaandmete süstematiseerimine, mis sisaldaks olemasoleva olukorra ülevaadet, vajaduste ja võimaluste kaardistamist – aastaks 2025“, „Keskkonnaandmete kogumise süsteemi ja kohustuste jaotamine ning andmebaaside loomise ja/või hooldamise rahastusallikate määramine – aastaks 2027“). Mõõdikud peaksid olema iga-aastased ja lähtuma KEVADE üldeesmärkidest. Näiteks, andmete valdkonna vaatest oleks mõistlik mõõta “kodanike ja ettevõtjate andmete kasutatavust”, “avalikustatud avaandmete arvu”, “andmete kvaliteeti”, “andmete kirjelduste ajakohasust”, “lõppkasutajate rahulolu” või muud.</p>	<p>Ettepanek on esitatud arengukava tekstile.</p> <p>Lähenemise ambitsioonikus on KEVADE koostaja (KeM, otsustaja) otsustada.</p> <p>Mõju hindamise töörühm on ka oma aruandes varasemalt ettepaneku teinud pöörata keskkonnaandmete valdkonna edendamisele ja süstematiseerimisele enam tähelepanu. Käesoleva MKM-i ettepanekule mõjude hindamise töörühmal vastulauseid ei ole.</p>
24	MKM	<p><u>Keskkonnakorraldus</u></p> <p>Palume aurandes täpsustada mõju keskkonnakorralduse alaeesmärgis keskkonnakorralduslike meetmete poliitikainstrumentide rakendamise kiirendamisel, sest hetkel see mõjuhinnang eraldiseisvalt puudub. Keskkonnakorralduse alaeesmärk näeb ette kiirendatud korras keskkonnakorralduslike meetmete rakendamise kestlikusse arengusse panustavate tegevuste eelistamiseks, samal ajal sidumata neid teiste KEVADE eelnõus seatud alaeesmärkidega, sh elurikkusega ja elurikkuse arvestamisega kõigis otsustes. Eelnõu lk 42 on kirjas: „Keskkonnakorralduslikud meetmed on vahendid kõigi keskkonna- ja kliimaeesmärkide suunas liikumise kiirendamiseks“. Sellest saab järeldada, et KEVAD keskendub seatud eesmärkide täitmise kiirendamiseks vahendite leidmisele, st vahendid poliitikainstrumentide kiirendamiseks - KMH/KSH protsesside arendamine (seejuures on lk 43 täpsustamata, mis on „roheülemineku kesksed suunad“, kuidas ja milliste riskide alusel toimub „optimeerime menetlust vastavalt riskidele“), keskkonnakasutuse reguleerimine, keskkonnakestlik tarbimine, lubade süsteemi tõhustamine, automaatotsustele üleminek.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>Selgitame, et aruandes “mõju täpsustada” ei ole praegusel kujul (ja üldistustasandil) koostatud KEVADE kontekstis võimalik. KEVAD jääb liiga üldiseks ja ümmarguseks, et konkreetset ja ühest mõju prognoosida.</p> <p>KSH töörühma poolt nõustume, et ebaselgeks jääb täpselt “kuidas ja milliste riskide alusel toimub” keskkonnakorralduse edasine arendamine.</p> <p>Aruandes on KEVADE üldisest iseloomust tulenevad riskikohad välja toodud (eelkõige ptk 5.19, aga ka nt ptk 5.2.2 ja 5.2.3).</p> <p>Lisaks täiendasime aruande ptk 5.19, ptk 7 ja ptk 8 sõnastusi, et see hinnang veel selgemalt välja tuua.</p>
25	MKM	Nii KEVADE eelnõus kui mõjude hindamise aruandes tuleb reaalajamajanduse põhisele andmevahetusele üleminekus selguse huvides eristada paremini „Keskkonnaluba 3.0“ eesmäärke ja muud valdkondlikku otsustamist (aruandes lk 11 eesmärk 15 punkt 5: “Läheme üle reaalamajanduse põhisele andmevahetusele	Tegemist on eelkõige ettepanekuga arengukavale.

		<p>ettevõtete ja riigi keskkonnaandmete vahetamisel ja tagame andmepõhiste otsuste automatiseerimise”). Kindlasti loob reaalamajanduse põhimõtete rakendamine teadmised andmetel põhinevateks otsusteks.</p>	<p>Mõju hindamise töörühm nõustub, et keskkonnakorraldust tuleb kiiremini, ladusamalt ja täpsemalt uuendada, võttes aluseks teadmispõhise riigi, õigusriigi ja e-riigi lahendused ja vahendid. (Viimane lause lisati täiendavalt ka aruande ptk 5.19.)</p> <p>Praeguses (10.02.2023 seisuga) redaktsioonis jääb KEVADe keskkonnakorralduse osas kõlama positiivne motiiv majanduslahendustest ja -kaalutlustest kuni otsuste automatiseerimiseni, mitte rangemate keskkonnanõuete ja kliimaeesmärkide jõustamisest muuhulgas seire ja kontrolli meetoditel kuni õiguslike vaidlusteni.</p>
26	MKM	<p>Nii KEVADe eelnõus kui mõjude hindamise aruandes peaks strateegiliste eesmärkide hindamisel võtma arvesse ka Euroopa digitaalse ühtse turu strateegia eesmärgid [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:52015DC0192], kuivõrd eesmärk on ju tuua ka ettevõtjate keskkonnaalased kaalutlused ja ärilised/finantsilised otsused kokku. Üldiselt KEVAD järgib reaalamajanduse printsiipe.</p>	<p>Juhime tähelepanu, et ettepanek käsitleb ka KEVADe eelnõud.</p> <p>Mõjude hindamise aruandes on ettepanekuga arvestatud. Aruande alapeatüki 5.12.1. “Digiühiskonna arengukava 2030” juurde lisati ka Euroopa digitaalse ühtse turu strateegia käsitus. Viimane keskendub siiski rohkem majandusele ning on keeruline leida selle dokumendi ja KEVADe vahel kattuvaid osi, millest võiks oluline vastastikune mõju tekkida.</p>
27	MKM	<p><u>Maavarade uurimine, kaevandamine ja kasutamine</u> Maavarade osa võib vajada laiendamist, kui soovitakse katta detailsemalt laia spektri maavarad. Sel juhul tuleb integreerida ka majanduslik ja ruumiline mõõde ja potentsiaal.</p> <p>Aruande lk 80 on kirjas: „Maavarade kasutamise kohta puuduvad rahvusvahelised, sh Euroopa Liidu tasandi strateegilised eesmärgid või kokkulepped.“ Tegime varasemalt uue sõnastuse ettepaneku: „Maavarade kasutamise kohta on vastu võetud ja ka väljatöötamisel rahvusvahelised, sh Euroopa Liidu tasandi strateegilised eesmärgid või kokkulepped. Hetkel juhindume teatud maavarade puhul mh Euroopa Liidu konfliktmaavarade direktiivist nr (EL) 2017/821 ning ettevalmistamisel on kriitiliste toormete määrus.“ Ettepanekut ei arvestatud (kooskõlastustabelis MKM rida 70) põhjendades, et viidatud direktiivis ja määruses (segane sõnastus) käsitletakse maavarasid, mida Eestis ei kaevandata ega praeguste teadmiste juures ka tähtsust omavas koguses ei leidu.“ Täiendame oma ettepanekut, et siiski võiks EL direktiivile (2017/821) viitamine olla õigustatud, sest hoolimata sellest, et see direktiiv ei käsitle Eestis kaevandatavaid maavarasid, käsitletakse seal ikkagi maavarasid, mida Eestisse imporditakse ja/või mida siin ka töödeldakse (näiteks tantaal NEO Silmetis). Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumil on kohustus teostada järelkontrolli ettevõtete üle, kes direktiivis</p>	<p>Mitte arvestatud.</p> <p>Selgitame, et tooraine saamine välismaalt ei ole seotud Eesti keskkonnamõjuga kuivõrd majandusmõjuga. Samas majanduslike mõjude osas ei ole sellel olulist seost KEVADega. Täpsustasime aruandes viidatud lauset: “Maavarade kasutamise kohta puuduvad rahvusvahelised, sh Euroopa Liidu tasandi strateegilised eesmärgid või kokkulepped, millel oleks seos KEVADega.”</p>

		nimetatud maavarasid sisse toovad üle kokkulepitud piirmäära. Samuti on liikmesriikidele juba saadetud Euroopa Liidu kriitiliste toormete määruste eelnõu.	
28	MKM	Ka KEVADe eelnõus tuleb teksti täiendada , selle lk 30 on kirjas: „Samas leidub Eestis veel teisigi maavarasid, mida praegu ei kaevandata. Nendeks on näiteks fosforiit, graniit, graptoliitargiliit ja rauamaak.“ Sõna „maavarad“ ette tuleb lisada sõna „potentsiaalseid“, sest kogu loetelu ei ole meil veel maavarana arvel, näiteks graptoliitargiliit. Graniidi asemel on parem kasutada sõnastust „kristalse aluskorra kivim“, sest lisaks graniidile (mis on tardskivim), võib potentsiaalse maavarana tulla arvesse gneiss (mis on moondekivim). Gneiss on eriti aktuaalne Energiasalve projekti juures.	Ettepanek on esitatud arengukava tekstile. Mõjude hindamise töörühma poolt sellele vastulauseid või täiendusi ei esitata.
29	MKM	<u>Mõjude hindamine seoses Eesti teadus- ja arendustegevuse, innovatsiooni ning ettevõtluse (TAIE) arengukavaga 2021–2035</u> Leiame, et aruande lk 110 on TAIE arengukava 2021–2035 suhtes mõjusid puudulikult hinnatud. Puudub usutatav selgitus väitele “Kokkuvõtlikult võib hinnata, et KEVAD ei avalda ebasoodsat mõju TAIE arengukava eesmärkide saavutamisele.”, mistõttu tuleb see kustutada. TAIE üheks põhieesmärgiks on tootlikkuse kasvatamine 110%-ni EL-27 keskmisest. Tootlikkuse üks komponent on ärikasum ja kui KEVADe elluviimise tulemusena muutuvad Eesti ettevõtete jaoks mingid sisendid kallimaks või väheneb nende kättesaadavus, siis tähendab see otsest negatiivset mõju TAIE peaeesmärgile. Lisaks on TAIE üheks fookusvaldkonnaks kohalike ressursside väärindamine. See eeldab suuremat juurdepääsu kohalikele ressurssidele, peamiselt maavaradele ja puidule, ning juhul kui KEVADe rakendamine peaks ühel või teisel moel seda piirama, siis võib ka seda lugeda negatiivseks mõjuku TAIEle. Lõigus 5.12.3 Leevendavad meetmed ja ettepanekud ei ole välja toodud ühtegi leevendavat meetet, et vältida ressursside kättesaadavuse vähenemist, vaid on lihtsalt nenditud, et tuleb leida meetmed: “Loodusressursside kättesaadavust piiravate reeglite ja neid (maavarad, turvas või puit) kulukamaks muutvate otsuste vajadus tuleb põhjalikult läbi kaaluda. Tuleb leida meetmeid, et vähendada ebasoodsat mõju ettevõtetele tulenevalt tegevuste piiramisest ja tegevuskeskkonna muutumisest.” Seega tuleb leevendusmeetmete osas aruannet täiendada, sest hetkel ei ole lahendusi negatiivsete mõjude leevendamiseks.	Arvestatud osaliselt. Ettepanekus viidatud vastavusanalüüsi (ptk 5.12.1) käigus antud hinnangut muuta pole alust. Otseseid konflikte KEVADe strateegiliste eesmärkide ja TAIE strateegiliste eesmärkide vahel ei tuvastatud. Küll aga on ettepanekus viidatud võimalikke mõjusid ja riskikohti juba väljendatud mõjude hindamise peatükis 5.12.2. (nt “Keskonnahoiu tugevdamine võib piirata (eeldatavalt lühikeses vaates) ka loodusressursside kasutamisega seotud arengueelduste realiseerimist majandustegevuses.”). Strateegilisel tasandil tehtud meetmete ja ettepanekute sõnastus paraku saabki jääda vaid üsna üldiseks, aga täiendasime siiski aruande ptk 5.12.3. loodusressursside kättesaadavuse piiramisega seotud leevendusmeetet järgmistega näidetega: - Soodustada ressursside importi tööstustele, kõrvaldades võimalikke takistusi; - Toetada kohaliku ressursi suurema väärindamise tehnoloogiate kasutuselevõttu.
30	MKM	Aruande lisas 2 veerus F ja G toodud mõju olulisuse kirjelduses palume täpsustada reas 17: esiteks, milliste energiakandjate maksumust KEVADe poliitikainstrumentid võivad mõjutada (energiahind on mõjutatud eelkõige nafta, gaasi, puidu turuhinnast) ja tsesiaks, mida mõeldakse „keskkonnakasutaja maksab“ ulatuslikuma rakendamise all (milliseid tasusid on siinkohal mõeldud, mis võiksid nt energia hinda mõjutada). Samuti palume täpsustada reas 23, kuidas elurikkuse hoid ja „keskkonnakasutaja maksab“ põhimõtte ettevõtjate võimekust nimetatud valdkondades täpsemalt piirata võib. Hetkel jääb segaseks, mis täpsemalt võib ebasoodsat mõju	Arvestatud. Rida 17 hinnangut täpsustati: Keskkonnakasutaja ja -saastaja maksab printsiipide rakendamise viiside osas puudub KEVADe eelnõus siiski täpsem kirjeldus, seetõttu ei ole võimalik ka nende rakendamise mõjusid täpsemalt hinnata, aga leibkondi puudutavad eelkõige sõidukikütused (diisel, bensiin), maagaas nii toidu valmistamiseks kui ka kütmiseks ning kaugküttes

		<p>tekitada, kas nt maakasutuse võimalikud piirangud või mis täpsemalt lähtuvalt KEVAde rakendamisest. Palume täpsustada ka reas 33, kas mh nt elurikkuse arvestamine kõigi tasandi otsustes vastavalt elurikkuse alaeesmärgile võib tuua kaasa täiendavaid töö- ja haldusprotsesse.</p>	<p>kasutatavad erinevad fossiilsed energiakandjad, seega võib mõju avalduda läbi nende kütuste hindade kasvu.</p> <p>Rida 23 hinnangut täpsustati: Ebasoodne mõju võib eelkõige esineda põllumajanduses, metsa- ja puidutööstuses, transpordis ja energeetikas - seda juhul kui kasutatavad meetmed vähendavad potentsiaalselt ettevõtete kasumlikkust ning kreditorid sellele reageerivad (nt suuremate laenumarginaalidega, laenulimiitide vähendamisega).</p> <p>Rida 33 hinnangut täpsustati: Näiteks võib täiendavaid töö- ja haldusprotsesse kaasa tuua elurikkuse arvestamine erinevate tasandite otsustes vastavalt elurikkuse alaeesmärgile.</p>
Sotsiaalministeerium			
31	SoM	<p>Lk 36 viimane lõik algab lausega: „<i>Samuti on Eesti kiirgusohutuses olulisel kohal mitteioniseeriv kiirgus, millega tegeleb Sotsiaalministeeriumi Keskkonnatervise ja kemikaaliohutuse amet (küll aga ei tegele nad avalikus ruumis elektromagnetväljade seirega).</i>“ Sotsiaalministeeriumil ei ole Keskkonnatervise ja kemikaaliohutuse ametit. Sotsiaalministeeriumil on Rahvatervise osakond ning SoM-i allasutus on Terviseamet, kus on olemas Keskkonnatervise osakond ja Kemikaaliohutuse osakond. Lause eesmärk jääb samuti arusaamatuks. Palume sõnastust korrigeerida nii, et oleks arusaadav, mida tahetakse lausega öelda ja ka asutuste nimed oleksid korrektsed.</p>	<p>Arvestatud. Ameti nimetus parandatud, lõiku sisuliselt täiendatud.</p>
32	SoM	<p>-Lk 36 on märgitud: „<i>Avalikkusele kehtestatud elektromagnetväljadega kokkupuute piirmäärad ja kehtivad normid on aegunud, kuna neid ei ole kohandatud pärast Euroopa Nõukogu 12. juuli 1999 soovitus 1999/519/EC – need ilmselgelt ei võta arvesse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arenguid või rangemaid standardeid. Teatavasti arvestavad praegused Eestis kehtivad mitteioniseeriva kiirguse piirnormide ICNIRPi/WHO EMVde juhised ainult soojuslikku mõju. Soojusliku mõju kõrval on ammu leidnud usaldusväärset kinnitust ka nõrga välja mittesoojuslik mõju. Elektromagnetväljad, sõltumata sagedusest, võivad avaldada mõju bioloogilistele protsessidele. Kiirgusfoon on lähiaastatel oluliselt suurenenas, kuid selle mõju loodusele ja bioloogilistele protsessidele on arvestamata</i>“.</p> <p>Pakutud sõnastus „Ilmselgelt ei võta arvesse“ on meie hinnangul ebasobiv sõnakasutus. Oleme nõus et kehtivad normid vajad ajakohastamist ja teeme ettepaneku kasutada järgmist sõnastust: „<i>Avalikkusele kehtestatud elektromagnetväljadega kokkupuute piirmäärad ja kehtivad normid vajavad ajakohastamist, kuna neid ei ole kohandatud pärast Euroopa Nõukogu 12. juuli 1999 soovitus 1999/519/EC, mis põhinevad Mitteioniseeriva Kiirguse Kaitse Komisjoni (ICNIRP) soovitusel. ICNIRP on 2020. a välja tulnud uuendatud soovitustega, mis tuleb Eesti nõuete ajakohastamisel arvesse võtta. Samuti tuleb nõuete ajakohastamisel kaaluda Sotsiaalministeeriumi tellitud ja Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi</i></p>	<p>Arvestatud. Sõnastust parandatud. Lisatud info viidatud Taltech uuringust.</p>

		<p>rahastatud <u>uuringu</u> „Hinnang praegustele ja 5G kasutuselevõtmisega kaasnevatele võimalikele tervise mõjudele, mis on seotud mitteioniseeriva kiirgusega“ tulemusel tehtud soovitusi.“</p> <p>-Lisaks ICNIRP soovitused (mille alusel on kehtestatud praegused kehtivad elukeskkonna mitteioniseeriva kiirguse normid) arvestavad mh ka mittesoojuslikke mõjusid (allikas: https://www.icnirp.org/en/rf-faq/index.html, „Does ICNIRP consider non-thermal effects of RF EMF on health?“ „Yes, ICNIRP considers all potential adverse health effects, and sets restrictions to ensure that none occur, regardless of the mechanism of interaction between the exposure and the body. The lowest exposure levels that can cause adverse health effects are due to thermal mechanisms, and so restrictions have been set based on the thermal effects, as these will protect against any other effects that could occur at higher exposure levels.“ Seega väide „Teatavasti arvestavad praegused Eestis kehtivad mitteioniseeriva kiirguse piirnormide ICNIRPi/WHO EMVde juhised ainult soojuslikku mõju.“ on eksitav ja tuleks tekstist välja jätta.</p> <p>-Lisaks, märgitud on, et kiirgusfooni on lähiaastatel oluliselt suurenenud, kuid selle mõju loodusele ja bioloogilistele protsessidele on arvestamata. Arusaamatuks jääb, mida mõeldakse selle all, et kiirgusfooni mõju on arvestamata? Palume seda täpsustada. Taltechi eelnimetatud <u>uuringu</u> kokkuvõttes on märgitud, et tehnoloogia arenguga kaasnev vanemate generatsioonide (2G, 3G) väljalülitamine vähendab oluliselt raadiokiirguse taset. Uuringu aruandes jätkab, et võimalikku terviseriski ja kiirgustaset alandada, tuleb liikuda mitte uuemate generatsioonide (5G) keelustamise, vaid just vanemate generatsioonide väljavahetamise suunas. Ehk uuringu kohaselt kiirgusfooni peaks, vastupidi, tulevikus vähenema.</p>	
Terviseamet			
33	TA	<p>KEVAD eelnõus lk 31 on toodud järgmine lause: „Inimese kaitsel liigse kiirguse eest tuleb kindlasti arvesse võtta ka looduslikku kiirgust, näiteks hoonete siseõhu radoonisisaldust või joogivees sisalduvaid radionukliide.“. See on ainus koht, kus KEVAD eelnõus on kajastatud radionukliide. KSH aruandes lk 36 punktis 4.8 on toodud kiirgusega seonduv, kuid seal all ei ole radooni kõrval jätkuvalt käsitletud loodusliku kiirguse poolelt radionukliide joogivees. KEVAD 2030 mõjude hindamise programmis oleme toonud ettepanekuna radooni kõrval käsitleda ka radionukliide joogivees, kuid ameti ettepanekuga ei olnud arvestatud.</p>	<p>Arvestatud. Ptk 4.8 lisati info radionukliidide kohta joogivees.</p>
34	TA	<p>KSH aruandes lk 75 punkti 5.4.1. viimases lõigus mainitud veeseadus on vastu võetud. Vajadusel on seaduse uus link: https://www.riigiteataja.ee/akt/117032023052?leiaKehtiv</p>	<p>Arvestatud. Viide asendatud.</p>
35	TA	<p>KSH aruandes lk 92 punktis 5.7 kiirgusohutuse all on põgusalt mainitud joogivee puhastusjaamades filtermassist tekkivate NORM jäätmetega seonduvat. Ameti hinnangul peaks selle teema juures olema välja toodud ka joogivee efektiivdoos (mis filtermaterjalisse välja filtreeritakse) ning sellega tegelemise vajadus. Üheks</p>	<p>Arvestatud. Ptk 5.7 täiendati, et ettepanekus nimetatud teemasid paremini katta.</p>

		võimaluseks on KeM poolt koostada tulu/kulu analüüs (kui seda juba KORAK-is pole või sealt siia ei taheta kõike tuua).	
36	TA	KEVAD eelnõus lk 44 on toodud järgmine lause: „Eesmärgiks on, et toodetud andmed on koostalitlusvõimelised, avatud, kergesti ligipääsetavad, masinloetavad ja digitaalselt turvalised.“. Eelnõus lk 63 on toodud eraldi punktina reaalmajandus ja selle kontekstis ka mainitud masinloetavat andmestikku. KSH aruandes lk 102 punktis 5.10 on käsitletud keskkonnaandmetega seonduvat, amet leiab, et selles peatükis võiks olla toodud ka reaalmajanduse sh masinloetavate andmete vajadusi/mõtteid/suundumusi.	Arvestatud. Mõju hindamise töörühm nõustub, et andmete edasisel kogumisel ja töötlemisel on asjakohane arvestada kindlasti ka reaalamajanduse sh masinloetavate andmete vajadusi ja suundumusi (see hinnang lisati ka peatükki 5.10.2). Samas, teema käsitlemise üldine tasand KEVADes ei võimalda anda ka detailsemaid hinnanguid. Aruande peatükis 5.10.3 andmete analüüsi puudutavas ettepanekus täiendati, et analüüsida tuleb ka andmete masinloetavust.
Viru Keemia Grupp AS			
37	VKG	KEVADe alaeesmärk 7: maavarade peatükis, lk 29: 1. Mõõdikute tabelis kahe mõõdiku „Kaevandamisloa lõppedes on kaevandatud ala korrastatud“ ja „Kaevandamistegevustega seotud mõjude ja häiringute piirnormidest kinni pidamine“ algtasemed on „välja töötamisel“. Millal on plaanis välja töötada mõõdikute algtasemed ja kas toimub eelnevalt kooskõlastamine huvigruppidega?	Küsimus on esitatud arengukavale. Mõju hindamise töörühma poolt täiendavaid kommentaare pole. Vajadus aruannet täiendada puudub.
38	VKG	2. Mõõdikute tabelis on märgitud põlevkivi rikastamisel tekkiva aheraine kasutamise määra algtasemeks 40% ja sihttasemeks 80%. 80% on vastuolus Põlevkivi kasutamise riikliku arengukavaga 2016-2030 (edaspidi PAK) ja KEVAD KSH-ga, sest KSH aruande peatükis 5.5.1 lk 80 on kirjutatud: „KEVAD on oma ainsa mõõdiku (aheraine kasutamise määr jääb tasemele 40%) kaudu põlevkivi kaevandamise arengukavaga kooskõlas, sest ka selles on ette nähtud sama eesmärk.“ Puudub selgitus 80% sihttaseme kohta ja jääb selgusetuks, kust on number tulnud ja kuidas saavutatakse sihttaseme täitmine. 80% sihttase on viimastel aastakümnetel saavutatud vaid üksikutel aastatel seoses konkreetsete riigiettevõtete tellitud suurprojektidega. Kui riik on huvitatud põlevkivi rikastamisel tekkiva aheraine kasutamise püsivast suurendamisest, siis tuleks riigil seda soodustada, kas regulatiivselt või luues ettevõtetele pikaajaliste projektide investeerimiskindluse (nt VKG Kaevandused OÜ taotlused taastuenergia tootmise lahenduste arendamiseks). Juhime tähelepanu, et aheraine kasutamist piiravad selle omadused. PAK kohaselt saab aheraine killustikku üldjuhul kasutada väiksema liikluskoormusega teede teatud elementide ehitamiseks, kuid see ei sobi kõrge teeklassi magistraalide ehitamiseks. Seega ei saa aheraine killustikku kasutada kvaliteetse ehituskillustiku asendajana igal pool. Samas sobib aheraine killustik madala klassi betooni valmistamiseks. Tänapäev on taoliste tegevuste jaoks riigis kasutatud valdavas osas lubjakivikaevandustest pärinevat killustikku, mille hind koos transpordiga on tööde tellijatele soodsam. Seega ilma turegulatsioonide ja/või püsiva riigipoolse tellimusega pole ette näha võimalusi põlevkivi aherainet pikema aja vältel kasutusse võtta oluliselt rohkemal määral kui 40%.	Küsimus on esitatud arengukavale. Mõjude hindamise aruande töörühm toetab ettepanekut küsimuses tõstatatud sihttaseme otstarbekkust kaaluda. Vastav teemakäsitus ja soovitus lisatud mõjude hindamise aruandele.

		Ettevõtte on seisukohal, et põlevkivi rikastamisel tekkiva aheraine kasutamise sihttase 80% on põhjendamatu, algtasemeks ja sihttasemeks tuleb vastavalt PAK-ile ja KEVAD KSH-le jätta 40% ning KEVAD aruannet tuleb vastavalt korrigeerida.	
Statistikaamet			
39	SA	<p><u>Ettepanekud KEVADE eelnõule „Keskonnaalvaldkonna arengukava 2030“ (lähtuvalt ka 7.03.2023 esitatutest)</u></p> <p>1) Keskonnatrendide indeks: Paranevate trendide osakaal kõigi Eesti keskkonnaalvaldkonda UN SDG (ÜRO säästva arengu eesmärkide) näitajate trendide hulgas. Näitaja baastaseme väärtus on õige, kui baasaasta on 2020. Peab lisama baasaasta määratluse.</p> <p>2) Ringleva materjali määr: Eurostat arvutab riikliku keskkonnastatistika ja väliskaubandusstatistika alusel, meil on see ka Tõetammel. Näitaja baastaseme väärtus on vale, peab olema 15,6 % 2020 osas. Lingid: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/cei_srm030/default/table?lang=en ja https://tamm.stat.ee/tulemusvaldkonnad/keskkond/indikaatorid/204</p>	<p>Tegemist on ettepanekutega arengukavale.</p> <p>(Mõjude hindamise aruande tööühmal omalt poolt täiendavaid kommentaare pole.)</p>
40	SA	<p>EL 8. keskkonna tegevusprogrammi klassikalisi keskkonnameetmete mõõdikuid (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0357&from=EN), mida Statistikaamet arvestab ja avaldab (Keskonnastatistikast: keskkonnakaitsekulutuste trend, keskkonnasektori (rohemajanduse) suurus, keskkonnamaksude osakaal), ei ole KEVAD arengukavade mõõdikute hulka kaasatud. Samas KEVADE seirevaldkonna tekst siiski ise kinnitab, et „Arvestatakse Euroopa üldiseid suundumusi ja naaberriikide kogemusi keskkonnateemade käsitlemisel keskkonnaseire osas“ (lk 46 KESKKONNASEIRE JA -ANDMETE OLULISEMAD POLIITIKAINSTRUMENDID) ning sama käib ka energiastatistika osas taastuvenergia, põllumajandusstatistika osas maheda osakaal, kaasamise osas, mis on samuti 8. EAP-s mõõdikud (võibolla on veel mõni näitaja).</p>	<p>Tegemist on ettepanekuga arengukavale.</p> <p>Mõjude hindamise tööühm üldiselt toetab nii keskkonna- kui EL poliitikamõõdikute ühtlustamist ja standardiseerimist. Samas tuleb arvestada ka Eesti konteksti. Näiteks kliimakoahanemise osas jäävad 8. keskkonnaprogrammi mõõdikud Eestis nõrgaks (kliimaga seotud majanduslik kahju marginaalne, aastane kõikumine juhuslik).</p>
41	SA	<p>Statistikaamet üldine seisukoht on, et näitajad peavad olema numbriliselt mõõdetavad, kuid näitajate hulgas on „tegevus tehtud“ tüüpi mõõdik(uid), mille osas tööühm juba avaldas arvamust, et need ei sobi. (Näiteks: lk 56. Heas ja keskmises seisundis maismaaökosüsteemide pindala ja osakaal. Metoodika: Nelja peamise maismaaökosüsteemi seisund on määratletud iga ökosüsteemispetsiifilise indikaatorite komplekti alusel. Samas teksti sees tabelis (lk 15) on ka baastaseme andmestik probleemidega, vt allpool esimene näide.</p> <p>„Heas ja keskmises seisundis maismaaökosüsteemide pindala ja osakaal“. Maa-ameti järgi oleks Eesti maismaapindala 4 346 633 ha (liidetud maakondade pindala), selle tabeli järgi KEVAD-s oleks see 4 354 481 (lk 15). Protsent vastava ökosüsteemi tüübi kogupindalast, mitte kogu Eesti pindalast, oleks arusaadavam ja asjakohasem.</p>	<p>Tegemist on ettepanekuga arengukavale.</p> <p>KSH tööühma poolt toetame ettepanekut kaaluda protsentide kasutamist vastava ökosüsteemi tüübi kogupindalast. Täiendavalt lisame, et hetkel jääb ebaselgeks, kust täpselt on KEVAD-e tabelisse algtaseme pindalad ja protsendid võetud.</p>

42	SA	<p>Statistikaamet üldine seisukoht on, et näitajad peavad olema numbriliselt mõõdetavad, kuid näitajate hulgas on „tegevus tehtud“ tüüpi mõõdik(uid), mille osas töörühm juba avaldas arvamust, et need ei sobi.</p> <p>„Jäätmete inimese kohta v.a põlevkivijäätmed“ (lk 33) tuleks arvutada ja avaldada eraldi - pole tavapärane näitaja ja seda Eestis ning ka rahvusvaheliselt praegu ei avaldata.</p>	<p>Tegemist on ettepanekuga arengukavale.</p> <p>KSH töörühma poolt nõustume, et „Jäätmete inimese kohta v.a põlevkivijäätmed“ pole tavapärane näitaja. Sagedasem võrdlus on olmejäätmete teke inimese kohta. Lisaks märgime, et Riigi Jäätmekavas 2022-2028 (hetkel eelnõu faas), mis seab jäätmekäitluse eesmärgid, on välja toodud rohkem mõõdikuid, mida oleks võimalik kaaluda (JK eelnõu lk 122).</p>
43	SA	<p>Statistikaamet üldine seisukoht on, et näitajad peavad olema numbriliselt mõõdetavad, kuid näitajate hulgas on „tegevus tehtud“ tüüpi mõõdik(uid), mille osas töörühm juba avaldas arvamust, et need ei sobi.</p> <p>„Põlevkivi rikastamisel tekkiva aheraine kasutamise määr“ (lk. 29) – KOTKAS-e andmete põhjal oli 2021.a mittemaaksete maavarade kaevandamise jäätmete taaskasutus suurem kui teke, aga seal kaasatud ka muud jäätmed, mille osakaal väike. Seega ilmselt taaskasutati ka eelmiste perioodide jäätmeid.</p>	<p>Tegemist on ilmselt kommentaariga arengukavale.</p> <p>KSH töörühma poolt saame täiendavalt täpsustuseks lisada, et lähtuvalt valdkonna (piloot)projektide kogemusest aheraine taaskasutamisel on tõenäoline, et Kotkas andmed näitavad eelmiste perioodide tekkekoguste taaskasutamist. Võib eeldada, et KEVADes toodud Põlevkivi rikastamisel tekkiva aheraine kasutamise määr (algfase 40%, sihtfase 80%) arvestab lähiaastate arendusprojektide potentsiaali.</p>
44	SA	<p>Allikale viitamine. Palume võimalusel dokumendi „Keskkonnamõtjude strateegilise KEVAD 2030 keskkonnamõju strateegilise hindamise ja muude oluliste mõjude strateegilise hindamise aruanne“ osas viidata Statistikaameti poolt avaldatud ja Statistikaameti andmete puhul Statistikaametile. Antud dokument viitab mitmel korral Eesti andmete puhul Eurostat-i veebiandmebaasile (näiteks taimekaitsevahendite osas lk 61 märkus 116; kasvuhoonegaaside heitkogused lk 17 märkus 31; väetiste kasutamine lk 61 märkus 115, ressursitootlikkuse osas punkt 4.3 lk 23 viimane lõik). Statistikaametile otse viitamine tagaks suurema korrektsuse ja ajakohasuse, kuna Statistikaametil on Eesti osas avaldatud kas uuemad või ka täpsemad andmed Statistikaameti andmebaasis ja veebis. Samuti vähemalt osadel juhtudel Eurostati vastav link andmebaasi ei tööta.</p>	<p>Arvestatud osaliselt.</p> <p>Ettepanekus välja toodud viidetele lisati asjakohasel juhul, et ajakohaseid andmeid avaldab Statistikaamet, mittetöötav Eurostat link kustutati. Eurostat pakub hindajale kohe võimaluse riikidevaheliseks võrdluseks, pluss selged ja graafilised kuvad.</p>
45	SA	<p>Statistikaameti kontakti muutmise vajadus. Aadressil https://envir.ee/kevad avaldatud dokumentide Lisas 3 on huvitatud osapoolte/kaasatavate isikute ja asutuste tabelis real 149 toodud ära Statistikaameti kontaktidena järgnev: stat@stat.ee; kaie.koskaru-nelk@stat.ee; kaia.oras@stat.ee. Palume asendada kaie.koskaru-nelk@stat.ee kontakt Jaana Taela omaga järgnevalt jaana.tael@stat.ee, tulenevalt muutustest asutuse koosseisus.</p>	<p>Arvestatud.</p> <p>Lisas 3 kontaktandmed uuendatud.</p>